

„...Így hát én megtanultam magyarul”

Patat Bence beszélgetése Juhani Huotarival és Huotari Olgával

Juhani Huotari 1955-ben született Budapesten, a magyar irodalom és kultúra finn megismertetésének egyik jelentős szereplője. Számos magyar könyv műfordítója, Magyarországról szóló könyvek szerzője. A finn–magyar kapcsolatokért végzett tevékenységét 2010-ben Rácz István-díjjal jutalmazták.

Felesége, Huotari Olga 1953-ban született Budapesten, egyetemi tanulmányait Debrecenben végezte magyar és német szakon, majd immár Juhani feleségeként 1977-ben Finnországba költözött, ahol 36 éven át a Magyar Kulturális és Tudományos Központban dolgozott. A finn–magyar kapcsolatok alakításának tevékeny résztvevője, kultúraszervező, emellett műfordítóként is tevékenykedik.

A finn–magyar házaspárral a magyar irodalom és a magyar kultúra finnországi múltjáról és jelenéről beszélgettünk.

➤ **Juhani, hogyan kerültél kapcsolatba a magyar irodalommal, mi készítetted arra, hogy fordítani kezdj?**

➤ **JUHANI:** Édesanyám magyar, és hatéves voltam, amikor a nagyapám megözvegyülve kiköltözött Finnországba az egyetlen lánya után. Öreg fejjel ő már nem volt hajlandó megtanulni finnül, így hát én megtanultam magyarul. Régebbi népszerű magyar irodalmat olvastam, fiatalon Adyt és József Attilát is, és voltak ugyan hiú ábrándjaim, hogy milyen jó lenne fordítani, ezek komolytalannak bizonyultak. 1976-ban, a debreceni nyári egyetemen ismerkedtem meg a feleséggel, Olgival, és azóta komolyabb az érdeklődésem a magyar irodalom iránt. A hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején inkább csak tolmácsoltam és szakszövegeket fordítottam finnre. 1993-ban Székely Gábor jött ki a Helsinki Városi Színházba a *Macskajátékot* rendezni, és Olgi volt a tolmácsa. A színészek nehezen értették Örkény világát, és Székely olyan példákat említett nekik az egypercesek közül, amelyek még nem voltak lefordítva finnre (néhányik másik igen). Így kaptam a felkérést, hogy egy pár novellát ültessek át finnre. Annyira megtetszett a dolog, hogy egy egész kötet lett belőle. A jyvaskyläi Atena Kiadó adta ki 2002-ben, a finnországban élő Kozári Hilda nagyszerű illusztrációival. Később a *Tótekből* is készítettem új fordítást a Finn Nemzeti Színház számára, illetve a Városi Színház kérésére Molnár Ferenc *Liliomját* is lefordítottam.

➤ **A színház indított tehát el a műfordítás útján, igaz, először nem drámaszöveggel. Később is megmaradt a kapcsolatod a magyar színházi világgal?**

➤ **JUHANI:** Pintér Béla Társulatának finnországi vendégszereplésekor a *Gyévuska* és a *Szutyok* című előadásból is készült fordítás a feliratozáshoz, de ezek nyomtatásban nem jelentek meg.

➤ **OLGA:** Ha őszinték vagyunk, nem is a színház, hanem konkrétan Székely Gábor indította el Juhanit a műfordítói pályán.

➤ **Az Örkény-kötet megjelenése után a kiadó javasolt további magyar műveket, vagy te ajánlottál szövegeket fordításra?**

➤ **JUHANI:** Mindkettő előfordult. Az Atena Kiadóval úgy kezdődött az együttműködésem, hogy 2003-ban Hoppál Mihály *Sámánok világa* című könyvét fordították le velem. Eredetileg egy német kéziratot kaptam belőle, de a németes fordító számára egyértelmű volt, hogy a német szöveg fordítás, és átsüt rajta a magyar gondolkodásmód, ezért nem vállalta. Így kért fel a kiadó engem. Az Atena Kiadónak azóta Szerb Antaltól a *Pendragon legendát* fordítottam. A fordítás jó kritikákat kapott, de a könyvből nem fogyott nagy mennyiség, talán az elhibázott marketing miatt sem – sci-fi-, illetve horror történetként próbálták eladni –, így végül az *Utas és holdvilág*ot nem fordították le, noha a jogokat már megvették.

➤ **OLGA:** 2012-ben, Örkény születésének 100. évfordulójára az Atena kezdeményezésére készült egy bővített kiadás az egypercesekből, *Örkény 100* címmel, amely az első kiadáshoz képest tizenegy novellával egészült ki, hogy száz darab legyen. Egyébként a Helsinki Egyetemre a licenciátusi

dolgozatomat [a magyar kisdoktori és nagydoktori közötti fokozat, magyar megfelelője nincs] a nagy kedvencemről, Örkényről írtam, és a novellákat én válogattam a kötetbe, és persze belekerültek azok is, amelyeket Székely Gábor annak idején hiányolt a színházi próbák során.

➤ **2012-ben Magyarország volt a Helsinki Könyvvásár díszvendége, és abban az időben még viszonylag sok magyar könyv jelent meg, például az Outi Hassi által újrarendezett *A Pál utcai fiúk* vagy a Hannu Launonen által fordított *Weöres-kötet*. Az *Örkény-egypercesek* bővített kiadása is ehhez a rendezvényhez kapcsolódott?**

➤ JUHANI: Igen, a könyvvásáron Örkény is kiemelt téma volt. Az én fordításaim közül ezenkívül Spiró Györgytől a *Tavaszi tárlat*, Papp Sándor Zsigmondtól a *Semmi kis életek* jelent meg.

➤ **Jellemzően a kiadók kerestek meg, vagy te ajánlottál nekik magyar könyveket?**

➤ JUHANI: Általában a kiadók választottak ki műveket, de előfordult, hogy azzal kerestek meg, hogy ajánljak valamit Magyarországról. Tóth Krisztina *Vonalkód* című novelláskötetének pedig érdekes a története, Olgának is van némi köze hozzá.

➤ OLGA: Igen, tudniillik egy színházi munka során megismerkedtem Morcsányi Gézával, a Magvető korábbi igazgatójával, aki dramaturgként és műfordítóként is tevékenykedik. Megkérdeztem, adnak-e ki finn irodalmat. Őszintén azt válaszolta, hogy ez csak ráfizetéses vállalkozás lehet, ennek ellenére – mivel a legnevesebb és legsikeresebb magyar írók a Magvetőnél jelennek meg – időnként megengedheti magának egy-egy olyan, ismeretlen mű megjelenését, amelyről eleve tudni lehet, hogy anyagilag bukásra van ítélve. Ezért megkért, hogy keressek egy fiatal finn író, és kössünk cse-reüzetletet: ő kiadja a finn író művét, egy finn kiadó pedig adja ki egy magyarét. Így találtuk Elina Hirvont, akitől a Magvető azóta már három kötetet is megjelentetett. Morcsányi Géza Tóth Krisztinát ajánlotta az érdeklődést mutató finn partner kiadónak, az Avainnak.

➤ JUHANI: Az Aporia Kiadónak én ajánlottam Márton László *Árnyas fűtca* című könyvét, illetve Spiró Györgytől a *Fogságot*. Ez annyira vastag, hogy a kiadó szerint valószínűleg elijesztené az átlagolvasót, ezért megkérdeztük a szerzőt, nem lehetne-e a négy részt három kötetben megjelentetni, mivel az egyes fejezetek címe is „könyv”. Spiró Györgynek nem volt ellenvetése, így az első kötet már megjelent, majd a koronavírus miatt lelassult a kiadás, idén ősszel jelenik meg a második és a harmadik könyv egy kötetben, és jövőre a negyedik, amellyel én már el is készültem.

➤ OLGA: Mivel a finn kiadóknál nincs magyarul tudó szerkesztő, ezért a fordító központi szerepet játszik. Persze a nemzetközi vásárokon is találnak érdekes műveket, a Siltala Kiadó például a londoni könyvvásáron szemelte ki Gárdos Péter *Hajnali lázát*.

➤ **Jelenleg milyen kiadók foglalkoznak magyar irodalommal?**

➤ OLGA: A 2000-es évektől új fejlemény Finnországban, hogy a minőségi irodalmat kisebb, majd-hogynem családi jellegű kiadók kezdték kiadni. Ilyen az imént említett Avain is, amelyet két fiatal nő alapított. A legnagyobb, amelyik az utóbbi tíz évben magyar könyveket ad ki, a közepesnek számító Teos. A fiatal és rendkívül tehetséges Minnamari Pitkänen első fordítása, Krasznahorkai László *Sántangója* három-négy éven át készült, és a fordító közben sok kiadónak ajánlotta, mire végül a Teos kötélnek állt. Ezenkívül inkább kis kiadók jelentenek meg magyar irodalmat finnül: az Aporia és a kifejezetten angolszász irodalomra specializálódott egyszemélyes Moebius. A nagyobbak, amelyek korábban jelentősebb mennyiségben adtak ki magyar irodalmat, ma már nem mutatnak érdeklődést a magyar könyvek iránt. Sem a WSOY, amely a hetvenes-nyolcvanas években számtalan könyvet fordított Hannu Launonennel, a magyar irodalom finnországi megismertetésének nagy öregjével, sem az Otava Kiadó, amely legutóbb Dragomán György és Kertész Imre műveit jelentette meg Outi Hassi fordításában, valamint a Tammi sem, amely Nádas Péter két művét adta ki.

➤ JUHANI: A nagy kiadók elsősorban skandináv vagy angol nyelvű irodalmat fordítanak, olyannyira, hogy nincs is elég svédből dolgozó műfordító, holott a svéd Finnország második hivatalos nyelve. Már a német is ritkának számít. Az Avain Kiadó a 2000-es években indított egy esszé- és tanulmánykötet-sorozatot *Café Voltaire* címmel, amely a kortárs francia, német, angol és magyar irodalmat mutatja be. A magyar kötetet Olgával közösen szerkesztettük *Ristiaalokoissa (Hullámverésben)* címmel, és írásaink is megjelentek benne. A kiadó tulajdonosváltását követően sajnos nem folytatódott a sorozat.

➤ OLGA: Amikor a helsinki Magyar Kulturális Központ 2010-ben harmincéves lett, javasoltam, hogy az intézmény története helyett egy novelláskötetet jelentessünk meg, ha már a kiadók nem mutatnak komoly érdeklődést a magyar irodalom iránt. Az ötletet az intézet igazgatója, Márkus Ildikó

azonnal felkarolta, és mind Finnországtól, mind Magyarországtól kaptunk hozzá támogatást is. Így sikerült tisztességes díjazást fizetnünk a kötetben szereplő szövegek fordítóinak, akik amúgy az intézetnek sokszor társadalmi munkában készítenek kisebb fordításokat. Egy háromtagú szerkesztőbizottság állította össze a kötetet Radnóti Zsuzsa és Thomka Beáta segítségével. Többek között Szabó T. Anna, Márton László, Krasznahorkai László, Erdős Virág, Háy János, Parti Nagy Lajos, Bartis Attila, Bodor Ádám, Darvasi László, Spiró György szövegei kaptak benne helyet. A címe *Mitä olet nähnyt ja kuullut (Amit láttál, amit hallottál)*. Üzleti forgalomba nem került, de elküldtük a Finn–Magyar Társaság helyi alapszervezeteinek és az összes finnországi könyvtárnak is, s ezt adtuk ajándékba az évek során partnereinknek, hivatalos kapcsolatainknak is.

✔ JUHANI: Finnországban egyébként a könyvtári hálózat nagyon jelentős, igen komoly kultúrája van a könyvtárba járásnak, a könyveket valóban sokan kölcsönzik, és a szerzők bizonyos összeget is kapnak minden kölcsönzés után.

✔ **A novelláskötet megfelelője talán a nálunk megjelent, *Tavalyi vaj* című antológia, amelyben kortárs finn novellák szerepelnek.**

✔ OLGA: Nemcsak megfelelője, hanem következménye. Podmaniczky Szilárd egy novellája is bekerült a finn kötetbe, akiről időközben kiderült, hogy van egy egyszemélyes könyvkiadója, a Librarius. Érdekelték a finn groteszk novellák, így született ez a kötet. Érdekes, ahogy egyik dologból születik a másik.

✔ **Sok projektben tehát mindketten részt vettetek különböző szerepekben. Juhani, az általad kapott Rácz István-díj egyrészt a műfordítói tevékenységédnek, másrészt a finn–magyar kapcsolatok fejlesztéséért végzett munkádnak szól. Sokat tettél, illetve mindketten sokat tesznek a magyar kultúra finnországi megismertetéséért, én magam régebben idegenvezetőként sokat forgattam a Juhani által írt finn Magyarország-útikönyvet, illetve a magyar borokról összeállított kötetet is. Ezek belső készítés hatására születtek, vagy voltak külső motiváló tényezők is?**

✔ JUHANI: Az idegenforgalmi kiadványok hátterében az áll, hogy egy vantaai felnőttoktatási intézmény igazgatója egy időben tanulmányutakat szervezett Magyarországra, amelyeken én tolmácsként, illetve részben idegenvezetőként vettem részt. Az igazgató ötlete volt, hogy az ott szerzett tapasztalatokat írjam is meg. Az egykori Finn Idegenforgalmi Szövetség sorozatában jelent meg egy Magyarországról, később pedig egy Budapestről szóló útikönyv.

A bor viszont az én saját hobbim, több finn borklub vezetőségi tagja is vagyok, sőt 1996 óta egy magyar borklubot is vezetek. Van egy kis házunk is a tokaji borvidéken, de arra hamar rájöttem, hogy a szőlőt távművelni nem lehet, ezért saját borom nincs. Jobban járok, ha megismerkedem a helyiekkel, és mindig olyan bort fogyasztok, amelyik nekem ízlik.

Évek óta tervezem egyébként, hogy írjak egy Tokaj-könyvet, amely egyfajta esszégyűjtemény lenne. Foglalkozna az egész történelmi múlttal, mindazzal, amit Hegyalja jelent Magyarország számára, a *Vízolyi Bibliától* kezdve a zsidó borkereskedőkön át Rákócziék hagyományaiig, ehhez kapcsolódóan pedig persze a borokkal és egyes termelőkkel is. Kiadót viszont nehéz hozzá találni.

✔ **Van-e együttműködés a magyarból fordítók között?**

✔ OLGA: Intézményes nincs, már csak azért sem, mert sajnos az utóbbi időben nem sok magyar mű jelenik meg finnül. Minnamari Pitkänen azonban szokott tőlünk időnként tanácsot kérni bizonyos magyar kifejezések fordításával kapcsolatban.

✔ JUHANI: Az idén elhunyt Hannu Launonennel talán nekem volt a legszorosabb együttműködésem. A Tammi Kiadó *Sárga könyvtár* című sorozatában 2000-ben jelent meg Hannu fordításában Nadas Pétertől az *Egy családragény vége*, ezzel kezdődött Nadas Péter finnországi kiadása. Hannu sok más magyar szerzőt is fordított közben, többek között Esterházyt, és egyszer felhívott, hogy nem csinálnánk-e meg közösen az *Emlékiratok* könyvét. Elfeleztük a szöveget, de mivel ő már több részletet megcsinált belőle, ezért nem egy szövegrészen kellett dolgozni, hanem több darabon. Mindketten külön-külön fordítottunk, aztán leültünk összefésülni. A kiadó szerkesztője is remek munkát végzett, állítom, hogy nincs olvasó, aki meg tudná állapítani, melyik részt melyikünk fordította. A kötetet uniós támogatással adták ki, szoros volt a határidő. Éppen Magyarországon voltunk, 35 fokos melegben, ráadásul ablakcsere zajlott nálunk, a szomszéd szobában vésték a falat, úgy dolgoztam. Emlékezetes munka maradt.

✔ **Rendes esetben mi a munkamódszered?**

✔ JUHANI: Mindig egy kockás papírra, kézzel írom le a fordítást, és amikor beviszem a számítógépbe, az már az első korrektúra. Utána kicsit hagyom pihenni a szöveget, mielőtt újra átnézem. Nekem

bevált ez a módszer, mert ha például nyaraláskor a szállodai szobában maradt egy üres félóra, ki tudtam használni. Elővettem a könyvet, és fordítottam egy oldalt.

✔ OLGÁ: Még nézni is rossz. Én a teljes ellentéte vagyok. Iszonyú lassan fordítok, de 70–80 százalékos szöveget írok be elsősre. A korrektúra során aztán a javításokkal kevesebb idő megy el.

✔ JUHANI: Már az egyetem alatt is sokkal jobban megmaradt bennem az előadás, ha közben kézzel jegyzeteltem. Úgy érzem, hogy ha a fordítást kézzel írom le, másképp gondolom végig, mint ha géppel rögzíteném.

✔ **Bizonyára a régiek is így dolgoztak. Tényleg, ki fordított először magyar irodalmat finnre? Vajon Petőfi-versek lehettek az első finnül megjelent magyar alkotások?**

✔ JUHANI: Igen, Otto Manninen fordított Petőfi-verseket, ezek 1922-ben jelentek meg. Ő azonban nem tudott magyarul, és akkoriban általános is volt nyersfordítások alapján dolgozni. Arvo Turtiainen is fordított többek között József Attilát és másokat az ötvenes években, de ő sem beszélt magyarul. 1970-ben jelent meg *Unkarin lyyra (Magyar líra)* címmel egy összefoglaló alapmű, amely az *Ómagyar Mária-siralommal* kezdődik. Azt az antológiát Toivo Lyy fordította, szintén nagymértékben nyersfordításokra támaszkodva.

✔ OLGÁ: Minőségi változást hozott a hatalmas fordítói életművel rendelkező és idén tavasszal elhunyt Hannu Launonen, akinek már élő kapcsolatai voltak magyar szerzőkkel, és aki gyakran járt Magyarországon is. 1973-ban jelentetett meg egy 20. századi magyar novellaantológiát, amely az 1920 és 1970 közötti időszakot öleli fel. Esterházy Péter és Nádas Péter jelentős művei mellett sok verset is fordított, Kassák Lajostól Radnóti Miklóson át Kányádi Sándorig. Mellette Anna-Maija Raitilla is jól tudott magyarul, ő elsősorban költészetet fordított finnre.

✔ **Melyik magyar művet választanád, ha te dönthetnéd el, miből készüljön finn fordítás?**

✔ JUHANI: Legszívesebben Nádas Péter *Világlo részletek* című művét fordítanám le, de már csak a terjedelme miatt is nehéz kiadót találni hozzá. Pedig rengeteg mindent meg lehet érteni belőle a közép-európai valóságról, és benne van az egész 20. század.

**OLESCHER TAMÁS, *Meine Heile Welt (Az ideális világom)*,
(Jel 22, 5), 2019, akril, vászon, 20×30 cm**

